

Jakub Zgierski

Główne nurty marksizmu w XX wieku - dla lektora

Jak narodził się marksizm?

Związek Sowiecki rozpadł się pod ciężarem własnej absurdalnej polityki ekonomicznej i skali terroru, którego się dopuścił. Niestety wszystko wskazuje na to, że świat nie nacieszył się zbyt długo wolnością, ponieważ zbrodniczy komunizm, który przybrał teraz inne szaty, wciąż stanowi dla nas śmiertelne zagrożenie. Marksizm, który służy za ideologiczną podbudowę dla systemu komunistycznego, narodził się w XIX wieku w kręgu rewolucjonistów skupionych wokół niemieckiego myśliciela Karola Marksa. Jego sztandarowa praca, czyli "Manifest Partii Komunistycznej" z 1848 roku, stała się drogowskazem dla kolejnych pokoleń wywrotowców, którzy dążyli do stworzenia nowego wspaniałego świata.

W zamyśle Marksa droga do komunizmu prowadziła przez krwawą rewolucję zbrojną, w której robotnicy, czyli wyzyskiwany lud, wystąpią przeciwko burżuazji posiadającej kapitał i środki produkcji. Od początku w jądrze marksizmu krył się potencjał zbrodni, który objawił się później aktami ludobójstwa na niespotykaną dotąd skalę. Podstawową metodą marksistowskiej rewolucji była przemoc, czego nie krył również najbliższy współpracownik Karola Marksa. Otóż w jednym z pism Fryderyk Engels przyznał, że do narzucenia swojej woli potrzeba karabinów, bagnetów i armat.

Historia chrześcijańskich komunistów z Niemiec

W 1836 roku w Paryżu powstał Związek Sprawiedliwych – organizacja niemieckich emigrantów, którą założył Theodore Schuster na bazie wcześniej powołanego przez siebie Związku Banitów (1834). W 1837 roku do grupy dołączył Wilhelm Weitling, a niedługo później wyrósł na lidera ruchu. Związek Sprawiedliwych zrzeszał zwolenników chrześcijańskiego komunizmu wierzących w rewolucję, która przyniesie zmartwychwstanie ludzkości i ustanowi Królestwo Boże na ziemi – Nowe Jeruzalem. Dążyli oni do realizacji idei miłości bliźniego, równości, sprawiedliwości oraz powszechnego braterstwa wszystkich ludzi. Uważali własność prywatną i pieniądze za źródło chciwości i wyzysku. W dużej mierze czerpali z blankizmu (elitarna grupa aktywistów) oraz babuwizmu (rewolucja zbrojna przeciw ciemnościom). Do innych ważnych przedstawicieli Związku Sprawiedliwych należeli m.in. Karl Schapper czy Joseph Moll.

Do jakościowej zmiany doszło w 1847 roku, gdy do organizacji dołączyli Karol Marks oraz Fryderyk Engels. Wtedy bowiem postanowiono zmienić nazwę na Związek Komunistów. Ruch uległ przekształceniu pod wpływem nowych działaczy i ich ideologii „działania praktyczno-krytycznego”. Dotychczasowy przewodnik ruchu Wilhelm Weitling został zmarginalizowany wraz ze swoim apokaliptycznym mesjanizmem na rzecz socjalizmu naukowego, czyli teorii materialistycznej. W 1847

roku Weitling napisał „Ewangelię Biednych Grzeszników” (Gospel of Poor Sinners) w duchu komunizmu pierwszych chrześcijan, w której postulował zniesienie własności prywatnej, dziedziczenia, pieniądza oraz rodziny opartej na wiernopoddańczych relacjach. W późniejszych latach wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie w stanie Iowa założył osadę Communia. Karol Marks w przeciwieństwie do Weitlinga w swoim programie przewidywał powstanie nowoczesnego komunizmu zaprowadzonego po pełnym rozwinięciu się kapitalizmu przemysłowego (słynne automaty). Odrzucał tym samym prymitywny, utopijny komunizm, który uważał za sentymentalny i wsteczny.

Ześwieczona gnoza

Wbrew pozorom przedstawienie wajchy przez Marksa wcale nie zamieniło Związku Komunistów w organizację ateistycznych materialistów. Warto wskazać, że w opinii wielu badaczy i filozofów marksizm stanowi realizację nowoczesnej ześwieczonej gnozy, czyli tzw. gnozy politycznej. Choćby Eric Voegelin w swoich pracach udawał, że Marks przeniósł gnostyczną wizję wyzwolenia człowieka ze świata nadprzyrodzonego do doczesnego. Zbawienie ma zapewnić nie teologia, a polityka – działanie rewolucyjne, które poskutkuje zmianą stosunków społecznych na ziemi. Marksizm posiada w sobie potężny ładunek profetyczny, który przenosi na jednostki „uświadomione”, proroków, tę awangardę proletariatu, która poprowadzi lud ku odkupieniu. Eschatologia Marksa sprowadza proletariat do roli zbiorowego odkupiciela win, a więc Mesjasza, który pomimo wielu cierpień w końcu dostąpi zbawienia. Dojdzie do przełomu i zapanowania wiecznego społeczeństwa bezklasowego, które nie będzie znało więcej chciwości, żądz posiadania ani wyzysku.

Podsumowując, można stwierdzić, że ideologia marksistowska powstała na bazie protestanckich i judaistycznych nurtów religijnych o charakterze apokaliptycznym i mesjańskim. Jest formą ześwieczonej gnozy, w której nadzieja na zbawienie została przeniesiona do świata doczesnego, a której narzędziem stała się emancypacyjna rewolucja.

Od „Komunistycznego Wyznania Wiary” do „Podstaw Komunizmu”

W czerwcu 1847 roku Fryderyk Engels napisał samodzielnie „Zarys Komunistycznego Wyznania Wiary” (Draft of a Communist Confession of Faith), czyli pierwowzór późniejszego „Manifestu Partii Komunistycznej”, sporządzonego już wspólnie z przyjacielem Karolem Marksem (publikacja w lutym 1848 roku). W tzw. międzyczasie Engels zmodyfikował nieco „Zarys...”, w efekcie czego na przełomie listopada i grudnia 1847 roku podczas kongresu zaprezentował swoim towarzyszom „Podstawy Komunizmu” (Principles of Communism). Co bardzo istotne, oba dokumenty zostały skonstruowane w formie katechizmu. „Podstawy...” liczyły już 25 pytań i odpowiedzi, a więc o 3 więcej w porównaniu z „Zarysem...”.

Ponadto autor zmienił kolejność zagadnień i ich treść. Modyfikacji uległ również układ tekstu.

Z pewnością powinniśmy odpowiedzieć sobie na następujące pytanie: dlaczego manifest programowy marksistów miał pierwotnie formę katechizmu i po prawdzie był katechizmem, o czym świadczy choćby korespondencja Engelsa z Marksem? Zajrzyjmy do słownika PWN:

katechizm 1. «wykład podstawowych zasad religii chrześcijańskiej mający formę pytań i odpowiedzi; też: książka zawierająca ten wykład» 2. «podstawowe zasady czegoś»

Słowo „katechizm” to po łacinie catechismus. Słowem pokrewnym jest „katecheza” (catechesis), czyli właśnie „nauczanie zasad religii chrześcijańskiej”. Konfrontując tę wiedzę z ustaleniami z mojego poprzedniego opracowania, możemy postawić tezę, że intencją przewodnią Engelsa było wyłożenie dogmatów wiary, którą podzielali komuniści zrzeszeni w organizacji. Jak wcześniej zaznaczyłem, ugrupowanie przechodziło przez liczne fazy rozwojowe, reprezentując na początku chrześcijański, apokaliptyczny komunizm, na końcu zaś, po przejęciu steru przez Marksa i spółkę – zeświecczoną, silącą się na „naukowość” formę gnozy politycznej (za Voegelinem). Mówiąc w dużym uproszczeniu, można dostrzec w marksizmie wpływy m.in. teologii judaistycznej z silnym akcentem kładzionym na przewodnią rolę Mesjasza, który pomimo cierpień osiągnie w końcu zbawienie, w tym przypadku: proletariat stworzy raj na ziemi, a więc społeczeństwo bezklasowe, wolne od wyzysku i nierówności.

Dojrzała forma ideologii Karola Marksa

W jednym z poprzednich akapitów jedynie napomknąłem, że finalna, dojrzała wersja manifestu polityczno-religijnego marksizmu została wydana na początku 1848 roku. Rozwińmy nieco ten wątek. Otóż za namową Karola Marksa tekst został przeredagowany i ostatecznie opublikowany w bardziej przystępnej, narracyjnej formie, tj. z podziałem na rozdziały, a nie z katechetycznymi pytaniami i odpowiedziami. Współcześnie dokument ten znany jest jako Manifest Komunistyczny, mimo że jego oficjalny tytuł to „Manifest Partii Komunistycznej” – mała różnica, ale jednak. Jedną z przyczyn konsekwentnego skracania nazwy przez wielu naukowców, publicystów i polityków jest prawdopodobnie chęć zasugerowania, że był to jedynie luźny manifest ideowy jakichś niepoprawnych idealistów, nie zaś konkretny i jasno wyłożony program polityczny do realizacji przez partię zawodowych rewolucjonistów.

Okres rewolucyjnych i narodowowyzwoleńczych zrywów z lat 1848-1849 znamy z historii jako Wiosnę Ludów. Pierwsze zamieszki w Niemczech to już koniec lutego i początek marca. Dziennik „Neue Rheinische Zeitung” prowadzony przez Związek Komunistów, a więc między innymi Marksa i Engelsa, publikował „Manifest...” w języku niemieckim, jak również mocno agitował na rzecz zbrojnego przewrotu. Gazeta

była wydawana do 19 maja 1849 roku, a więc do momentu, gdy Karol Marks został wydalony z Królestwa Prus za „działalność antysystemową”. Jak więc widzimy, ówczesni komuniści próbowali zrealizować swoje plany już przy pierwszej nadarzającej się okazji. Na szczęście im się to nie udało, chociaż tego samego nie można powiedzieć w przypadku ich ideowych następców.

Pierwszy rozłam w obozie lewicy

W XIX wieku w marksistowskim obozie zaczęło dochodzić do pewnych rozłamów. W ich wyniku rozwinął się ruch socjaldemokratyczny, który skupiał polityków zainteresowanych stopniowym zreformowaniem państwa w duchu socjalizmu i odrzucających bezpośredni przewrót. Jednym z głównych teoretyków tzw. reformizmu był niemiecki ideolog Eduard Bernstein.

W czasie I wojny światowej, gdy kontynentem wstrząsnęła seria kryzysów, część lewicy opowiedziała się za rewolucją tu i teraz. W 1917 roku bolszewicy pod wodzą Włodzimierza Lenina przejęli władzę w Rosji, a ich śladem próbowali pójść wywrotowcy w całej Europie, którzy szybko odłączyli się od umiarkowanej socjaldemokracji. Przeciwko rewolucyjnej poździe wystąpili socjaliści, którzy nie zgodzili się na zniszczenie państw narodowych i razem z konserwatystami powstrzymali terrorystyczne zapędy swoich niedawnych towarzyszy.

Wówczas doszło do pierwszego wyraźnego rozłamu w łonie marksizmu. Zwolennicy rewolucji zgrupowali się w partiach komunistycznych, przechodząc pod zwierzchnictwo bolszewickiej Rosji, natomiast socjaliści pozostali w ugrupowaniach socjaldemokratycznych. Co ciekawe, lewicowcy o bardziej nacjonalistycznym nastawieniu poszli jeszcze dalej, w wyniku czego we Włoszech narodził się faszyzm Benito Mussoliniego, natomiast w Niemczech narodowy socjalizm Adolfa Hitlera.

Narodziny marksizmu kulturowego

Porażka rewolucji na Zachodzie zmusiła tamtejszych komunistów do głębszej refleksji. Największym zaangażowaniem odznaczyli się niemieccy marksiści, którzy próbowali odpowiedzieć na pytanie, dlaczego europejskie społeczeństwa odrzuciły wizję stworzenia nowego systemu na gruzach starego świata. W efekcie tych starań w 1923 roku powstał Instytut Badań Społecznych we Frankfurcie nad Menem, który zajął się rewizją marksizmu, czyli dostosowaniem niesprawdzonych metod do powojennej rzeczywistości. W 1930 roku w ramach tej placówki ukształtowała się tzw. szkoła frankfurcka, czyli grupa myślicieli pod przewodnictwem Maxa Horkheimera.

Krąg Horkheimera, do którego należeli również Theodor Adorno, Herbert Marcuse oraz Erich Fromm, wykorzystał rozwijającą się wówczas psychoanalizę na użytek walki rewolucyjnej. Frankfurczycy doszli do wniosku, że europejskie narody odrzuciły komunizm z powodu zbyt silnego przywiązania do tradycyjnej kultury i

religii. Zrozumieli, że aby rewolucja się udała, najpierw należy przekształcić mentalność całych społeczeństw i zaszczerpić w nich gen destrukcji. Miała posłużyć do tego rewolucja seksualna uderzająca w konserwatywne wychowanie i podważająca autorytet rodziców, szkoły oraz Kościoła. Pierwszą próbą jej wprowadzenia była rewolta studencka w 1968 roku, która wstrząsnęła Europą Zachodnią.